

Ante Dukić: Od osvita do sutona. Zagreb 1932.

Svojevrstna je ta knjiga pesmi, ki so krepko delo izvirnega duha-opazovalca in umetnika-oblikovalca, pa čeprav so podana v njej doživetja, včasih tako intimno osebna, da ne bi mogla pri drugem, manj silnem tvorcu in borcu izzvati v bravcu tistega močnega notranjega odmeva, ki je potreben za duhovno in estetsko uživanje vsakršne umetnine. Če še dodam, da pomeni ta zbirka pesniških izpovedi nekak življenjski obračun 65letnega pesnika s samim seboj in z razmerami ter nekaterimi ljudmi v „zemlji Sirotici“ (Istri), se moramo še bolj čuditi čustveni neposrednosti in izrazni monumentalnosti njegovega pesniškega stila, ki je še po tako dolgem časovnem razdobju dal mogočen obraz tem primarnim življenjskim doživetjem. To se je zgodilo le zato, ker ji bil v njem že od mladih dni ves nemiren in živ gon, „da orem, da izkupim pradjedovski dug“. Vse pa za „zemljo Siroticu“, ki jo ljubi, kakor pravi sam:

„A ja bih i kosti svoje dao,  
da ih u zemlju zaorem;  
i oči svoje, da ih zasijem u njivu,  
da iz njih nikne cvijeće novo;  
i krv svoju, da zalijevam njome  
cvijeće ovo u orištu svome;  
da srdačno zamiriše drevna djedina  
i svaka njena ledina  
što kroz vjekove duge  
ležaše pusta.“

(Zavjet, str. 12—13.)

Zato se tudi s to knjigo v pesmi „Osvit“ vrača s toplo in svetlo mislijo k velikemu liku istrskega preporoditelja in prosvetitelja, škofa Juraja Dobrile (1812—1882), ki se ga je prvič ljubeče dotaknil že v svojem znanem, samoniklem spisu „Iz dnevnika jednog magarca“, kjer je to veliko „ježenjsko sree“ zajel v prikupen, skoraj s svetniško gloriolo ovenčan tip „biskupa Dobrašina“.

Naš pesnik sam pa je, o ironija življenja, v Istri doživel do neke mere cankarsko usodo, kajti „rodoljubi od zanata“, ki „u narod zalaze na hoduljama visokim“ in se „bave patriotizmom, bubnjanjem i pizmom“ ter „umiju vazda glumiti vješto medene riječi i sećerni smijeh“, mu niso dali do svobodnega diha, do razvoja, ker

„čovjek iz duhovnog svijeta  
gladan i žedan, gol i bos,  
jadan je stvor  
i opasan stranac,  
kojega treba svezat u lanac,  
da ne sije razdor u njihov tor.“

(Bogovi, str. 22.)

Zato se mora sam vreči v to neenako borbo z zmajem lažnega rodoljubja, zapuščen, omalovaževan od vseh: „čas grozan ko lavski zub, čas mio kô čedo kad se smije“, in je igrača usode božje, ki mu je v težkih dneh trpljenja in zdvajanj kot „glas iz Visine“ odkrila:

„U olovo te bacih samo zato,  
da ti bude dato,  
da u olovu postaneš zlato.“

(Bijeg, str. 22.)

V izgnanstvu, daleč od rodnega kraja in očetovega doma, ga obsije pre-roška slutnja, da zapiše grožnjo „gazit ćete i vi tuđe ceste: i u vaš će dom tresnuti grom“, kar se je na njegovih mučiteljih in tlačiteljih za pol človeškega življenja kesneje tudi izvršilo, ko se je pod pritiskom poveljnih razmer „ras-trkalo vaše stado lijepo, što vas je slijedilo slijepo, a razpada se i „društvo za uzajamni kad“. In takrat se mu zazdi, da je prišla ura osvete, čas, ko naj človek iz jarka, ponižan in razžaljen v življenju tisočkrat, stopi pred svoje tirane, zahtevajoč za trpljenje svoje (in najbrže tudi tuje!) primerne kazni. A ta osveta je kazen človeka, ki je iskal vse življenje srca, dobrotnega in toplo ogrevajočega:

„Neću da jadni blijedite  
i od strave sijedite;  
i groze da se ledenite.  
Dosta mi je — sasvim dosta:  
da se preda mnom crvenite.

(Osveta, str. 36.)

Šele ko je ta osebna pesniška osveta izpolnjena, se njegovemu srcu odpró drugi problemi v življenju: ljubezen, zemlja, narava, domovina, Bog, resnica in pravica, ali, kakor je sam zapisal, „duh iskonski“, ki obsega: „Ljepotu, U Ljepoti Dobrotu. U Dobroti Pravdu. U Pravdi Istinu. U Istini Svijetlo. U Svijetlu Toplinu. U Toplini Slast. Največju. Najčišću. (Traženje, str. 92.)

Njegova titanska borba za spoznanjem Absolutnega, Boga in večnosti, ga vodi skozi vročične privide sanj in misli, mimo prepadov zanikanja ter po iskanju rešne misli in ideje v življenju ter naravi do edinega trdnega, resnič-nega spoznanja:

„Ugledat Me možeš samo duhom,  
ni kroz oči, ni kroz čulo koje,  
ni kroz razpuklino nebeskoga svoda,  
već jedino kroz srce svoje.  
Kroz srce — razpuklo od bola.“

(Osveta, str. 111.)

Zato je tudi njegova ljubezen do žene nekaj asketsko čistega, pranagon-skega, prvobitnega, daleč od sentimentalnega erotizma, ki je cilj samemu sebi. Dukićeva žena je „prava žena“, ustvarjena v trpljenju samoočiščenja. „Ona je bezimena. Ona je samo — žena“, poveljučana, kakor je sam zapisal, v muki in hrepenenju „Velike Noći“.

Zemlja in narava (istrska pokrajina, podana v skopih, a ostrih črtah sta-rinskega lesoreza) služita Dukiću, da „srce se stišava: u njemu zaspava zmaj i zmija“. Tja hodi iskat miru, ko gre „putem novim i netaknuto čistim“, ker „niko tu još nije pregazio crva. Nikad nije tu prošla ni tuga ni bol“. Odmev prestanih bridkosti se mu trenutno utrne v samoti dneva, ko se potaplja v siromašnost istrske pokrajine, kjer je pravi vladar samo kamen.

Na tej gorski samoti, ki je mirna, a strašna v svoji veličastni negibnosti, se spomni Boga, ki mu hoče sezidati na bregu kapelico „za Te i za me“,

„da se sami na miru porazgovorimo  
i jedan drugome srce otvorimo,  
i da odlučimo što ćemo dalje.

(Na brijegu, str. 65.)

V tem stavku, samozavestnem, mogočnem, je toliko pobožne iskrenosti ter žive zavesti moči in vrednosti pračloveške, da ne podvomiš niti za hip v umetniško resničnost samodarovanja na „Svetom Brdu“, kjer mu je plamen na žrtveniku rajsko blažen in po godu ter je sladka vsaka njegova rana,

„kad je vatra iznutra jača neg svana.

(Žrtva, str. 69.)

Celotna skupina teh pesmi, ki so svojevrsten izraz močnih pesniških doživetij samonikle duševnosti, ki je mogla dozoreti v svojo polnost le v dolgem samotarskem življenju, je sklesana ko iz kamena. V mogočnih kvadrih se dviga njih monumentalen izraz od kitice do kitice svobodnega umetniškega stila, ki mu prost verz, notranje in zunanje uglašen, teče v silnem čuvstvenem in miselnem zagonu ko v zimskem solncu sproščen gorski slap.

Zato morajo utrpeti pesmi sledečih odstavkov na moči umetniškega vtisa, čeprav obsegajo marsikateri toplo občuten motiv ter nekatero miselno in izrazno dobro pogojeno pesem. Naj imenujem n. pr. „Oblutak“ in ono nežno lepo pesem „Božja njiva“, ki je očetovsko gorak spomin na „četiri hrastova križa“ v Istri, pod katerimi „zasijano je osam očica moje dječice“, s pesniško uspelo primerjavo „osam mojih ugaslih svijeća“.

Če se ustavim ob koncu svojega poročila še enkrat sintetično ob tehtni vsebini in obliki tega uspelega novega Dukićevega knjižnega dela in ga v duhu vzporedim s prejšnjima njegovima knjigama, z znanim „Dnevnikom jednog magarca“ (izšel 1925.) in s „Pogledi na život i svijet“ (izšli v dveh izdajah leta 1927. in leta 1929.), moram ugotoviti, da poslednje njegove pesmi v marsičem izpopolnjujejo njegov dosedANJI človeški in umetniški obraz. Kajti, če je bil v prvem svojem književnem delu duhovit v gledanju in epično širok v podajanju nacionalnega in kulturnega prepороda naše Istre in če je bil v svoji drugi knjigi sokratsko globok ter mestoma epigramatsko stvaren in kratek v pogledih na svet in življenje okoli sebe, je s sedanjo knjigo pesmi, iskrenih do fizične bolečine, toplih in krepkih do upornega sarkazma, srečno dopolnil v vseh notranjih in zunanjih odnosih duhovno obličje samega sebe, svoje rodne pokrajine ter nekdanjih ljudi in razmer v njej. In to je bridko lepo poslanstvo sleherne prave umetnosti!

Janko Samec.

L'Ermite - J. Gregorič: Kako sem ubila svojega otroka. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1932.

Eden najbolj znanih katoliških pisateljev sodobne Francije prikazuje borbo matere, ki s silo usmerja korake svojega sina, da ga ohrani sebi: najprej ga odvrne od duhovniškega stanú, nato pa od službe domovini, ko mu med vojno preskrbi mesto v zaledju.

Snov in koncepcija povesti prikazujeta pisatelja kot izrazit tip povprečnega, religiozno usmerjenega Francoza, ki očituje poleg verskega fanatizma tudi močno šovinistično razpoloženje. Kot propovedniku nauka o miru in ljubezni mu niti na misel ne pride, da bi prikazal nemoralno stran vojne ter osvetlil v pravi luči njene vzroke in posledice, temveč jo vseskozi proslavlja kot častno dejanje domovine. Njegov junak se ustrelí, ker ne more preboleti tega, da je sledil ženi, namesto Bogu in domovini (v vojno). „Kajti ženska je grenkejša od smrti —“, ta refren se ponavlja v knjigi poleg drugih podobnih konstatacij brez smisla in utemeljitve.